

ИНДИГИР УОТТАРА

Муома улууһун
общественной-политической хаһыата
indigir-uottara@yandex.ru

12+

Хаһыат 1953 сыллаахха олохтоммута
Сэрэдэбэ, субуотаба тахсар

2020 с. БАЛАБАН ЫЙЫН 30 КҮНЭ СЭРЭДЭ № 78 (5608)

Патриотизм сылыгар

ЭБЭРДЭЛИБИТ!

**Кырдыаҕастар
күннэринэн!**

“Муома оройуона” муниципальной тэриллии дьаһалтата уонна тус бэйэм тыыл, үлэ бэтэрээннэрин, аҕам саастаах дьоммутун Сааһырбыттар күннэринэн истинник эбэрдэлибит!

Эниги Ийэ дойдуну көмүскүүр сэрии сылларыгар охсуулаах үлэбитинэн Улуу Кыайыны уансыбыккыт, сэрии кэнниттэн эйэлээх олобу тутууга бэйэни харыстаммат үлэбитинэн бүгүнгү олохпутун тутуспуккут. Бүтүн да үлэттэн илигитин араарбакка, олох үөһүгэр сылдыабыт. Эниги үтө ааккытыгар

нөрүөн нөргүйэбит.

Аҕа көлүөнэ үтө үгэстэрин эниги салбаан илдэ сылдыабыт, эдэр көлүөнэбү үөрэтэбит. Бүтүн эниги оҕолоргут, сиэннэргит олобу айаллар, инники иһэллэр. Эниги тапталгытынан арыалланан биһиги дьоллоохпут.

Күндү дьоммут, биһигини үөрдэн өр сылларга чэгинник олурун, этэнгэ буолун, үтүс үөрүүлээх күннэнин.

**И.П. ПАВЛОВ,
оройуон баһылыга.**

Оройуон дьаһалтатыгар

Муоматааҕы полиция отделын начальнига **С.С. Рожин** ааспыт нэдиэлэбэ 7 иһитиннэри кирибитигэр тохтоото. 10 боротокуол оһоһулунна, ол иһигэр 6-та суол быраабылатын кэһиигэ, 3-һэ саастарын ситэ илик оҕолор бэрээдэги кэһиилэригэр. Бири киһи уопсай бэрээдэги көһөн 5 сууккаба хайылла сырытта, 1 холубунай дьыала көбүтүлүннэ. Араас хайысхалаах рейдэлэри онорбут. 14 саастарын ситэ илик 3 оҕо учуокка турдулар, сайынны кэмгэ кыбартыралары халааһынна буруйданаллар, кэспэтин, үлэ барар. Нэһиликтэргэ этэннэлэр, Сааһырга участковой үлэһит барда. Үлэбэ икки вакансия баар, өссө да тахсыах курдуктар.

***

Баһаарынай сулуоспаттан **И.А. Карпов** ааспыт нэдиэлэлэргэ хас даҕаны уот баһаара турбутун туһунан иһитиннэриилэр кирибитэрин эттэ. Бири чааһынай дьыбэ бытовой тэрилтэн баһаар бара сыста. Бири чааһынай гарахтаах киһи тыаллаах күнгэ сваркалыыр үлэни ытан, уот кыыма куурбут-хаппыт окко ыстанан уокка былдыана сыста. Барытыгар сэрэхтээх буолары умнумуохха. Дьыбэ таһыгар бөбү-сыһы уматар табыллыбат, көнүлэммэт. Тыаллаах күнгэ уоттан сэрэниэххэ, алдыанар туруктаах бытовой тэриллэри туттар сагаммат.

***

Муоматааҕы ДЭС начальнига **И.В. Олейников** Соболоох хайысхатынан уот линията араха сылдыбытын иһитиннэрдэ. Төрүөтэ – баһаар содула, саахаламмыт остуолбалар улахан тыалтан хамсыыллар. Хонууга урукку подстанциялары уларытыы үлэтэ барар, 3 сиргэ санардылыннар. Тарабукин уулуссатыгар өрөмүөн үлэлэрэ бараннар, уот ситимэ аҕыйах кэмгэ араарылла сырытта. Маастардар үлэлэригэр вакансия суох, ол эрэри кылаабынай инженергэ наадыабыт.

***

СӨ “ОДЬКХ” ГУП Муоматааҕы филиалын директора **Д.В. Аммосов** былааннамыт үлэлэр 100-120 % толоруллубуттарын санатта. Сайын устата элбэх үлэ барда, ол иһигэр ититэр ситим

турбаларын үксүлэрин уларыттыбыт, икки ититэр пууннар үлэбэ киридилэр. Чааһынайдар холбонолоро бытаан. Сорохтор дьыбэ иһигэр диэри холбохтааххыт диэн үнсүһэллэр, оннук буолбатах, сорох элбэх оҕолоох дьон матырыйаалларын булан, бэйэлэрэ холбоннулар. Биһиги өтүбүтүтэн ититэр ситими ыал күрүөтүгэр диэри тарды ирдэнэр, ону өйдүүр кэм кэллэ. Сааһырга тутулуохтаах хочуолунай бырайыагын сүрүннүүр специалист Уус-Ныраба кэлэн баран, сырыы суоһуттан миэстэтигэр сагаан тийбэтэ, нэдиэлэттэн ордук кэтэһэн баран төнүннэ. Манна олохтоох дьаһалта кыһаллыахтаах этэ. Уопсайынан, үөһэ салалта биһиги баҕабытын толорон үлэни ытарын утары барарга хамсаныы бытаан. Сааһырга быйыл 12 дьыбэ холбоноругар үлэ баран бүттэ. Төбүлэххэ сана хочуолунай сүрүн үлэтэ түмүктэннэ, кыра үлэлэр бааллар. Түгэн көһүннэ даҕаны, сана объект аһыллытын тэрээһинин ытыахпы.

Өрөбүллэргэ тымныы чааһынай дьыэлэргэ олуорор кырдыаҕастарга турбаларын быраастаан биэрдибит, сылыбыттарын этэллэр, махтаналлар.

Жилищнэй пуонда үлэтэ эмиэ олус бытаан, бэлэмнээх буолуу пааспара суох.

Кытаанах бөбү-сыһы хомуйабыт эрэри, сорох дьон тутуу матырыйаалларын быраабаллар, маннык сагаммат. Улахан объёмнаах бөбү-сыһы туспа сакаастаан тийгэриэххэ сөп.

***

Оройуон балыһатын кылаабынай бырааһа **Н.Г. Павлова** ааспыт нэдиэлэбэ 6 киһилээх быраастар биригээдэлэрэ ыраах Чуумпу Кытыл бөһүөлөгэр үлэлээн кэлбиттэрин кэспээтэ. Манна хирург, участковой терапевт, акушер-гинеколог, стоматолог, окулист сиэстэрэтэ, педиатр сырыттылар, нэһилиэнньэбэ медресот ыттылар. Докумуоннары көрдүлэр, профилактической үлэ барда. Ону таһынан эми-тому тэриллэр.

Өрөбүл күннэргэ Дьокуускайтан

өрөспүүбүлүкэтээби наркологической диспансертан нарколог-быраас **А.В. Сивцева** салайааччылаах 4 киһилээх биригээдэ методической, профилактической үлэни ытан барда. Киһилэр элбэх докумуоннары, справкалары онордулар, 65 киһини приемаагылар, сүбэни-аманы биэрдилэр, ол иһигэр анонимнайдык арыгыттан эмтээтилэр. Оскулаба оҕолорго психологической көмөнү тиэртилэр, кэспэтилэр. Түмүккэ, атын оройуоннары кытта тэннээтэххэ, арыгылааһын, куһаҕан содулга умнаныы аҕыйаба бэлиэтэннэ. Надзорнай уорганнар профилактической хайысханан үлэлэрэ үрдүк таһымна турарын эттилэр.

***

Оройуоннааҕы социальной харалта Управлениетын салайааччыта **П.С. Федоров** оҕолоох ыалларга социальной төлөбүрдэри анааһынна, докумуоннары онорууга өрөспүүбүлүкэбэ инники ахсаанна сылдыалларын эттэ. Чааһынай дьыбэлэхтэр ититэр ситимэ холбоннохторуна толуйдулар төлөбүрүнэн кыаммат ыал, эбэтэр үлэлээбэт пенсионердар хабыллыахтаахтарын санатабыт. Саастаахтар күннэригэр 65-тэн үөһэ кырдыаҕастарга быраастар сылдыахтара, доруобуйаларын көрүөхтэрэ. Барыта 39 сыгар кырдыаҕастарга анал үлэһиттэр сылдыаллар-көрөллөр.

***

Оройуон Аҕа баһылыга **И.П. Павлов** сыл тохсус ыйа бүтэринэн, 9 ыйдааҕы үлэ түмүгүн таһаары барарын эттэ. Быйылгы сылга дьан ыарыгыга туран өрөспүүбүлүкэбэ балаһыанна кытаанах, кирири харчы олох кыра. Күһүннү навигациянан Белай Гораба оройуон наадыбар 11,500 тыһ. т уматыга кэллэ, кыһынны суолунан тийгэтирэр сорок турар. Суол туруга хайдах буолара уустук. Өрүс уута олус кыра, хайдах тонорон, суолга туох моһуоктары үөскэтэрэ биллибит. Хонуу – Сааһырг суол кэлэр сылан “Арктика суоллара” тэрилтэ бас билитигэр кирир.

Хаарбах дьыбэттэн көһөрүү

(Бүтүүтүн 2 стр. көр).

СИРИ СИКСИГИНЭН

РФ. РФ Бырабыталыстыбатын бэрэссэдэтэлэ Михаил Мишустин Унук Илинн 2024 — 2035 сылларга сайыннарыгы Национальной бырагырааманы бигэргэттэ. Докумонна Саха сиригэр Дьокуускай аннынан Өлүөнэ муостатын тутуу киллэрилиннэ, СИА иһитиннэрэр. СӨ социальной-экономическай сайдыытын түргэтэти, докумонна сурулларынан, регион салалтата билигин ыгыта сылдыар үгүстүк этилибит миэрэлэригэр олобуран ытыллар. *“Инфраструктура сайдыытын эйгэтигэр түргэттичи, 2024 сылы хабап туран, Дьокуускай аннынан Өлүөнэ эбни туоруур муоста тутуутун кытта ыкса сибээстээх”,* — диир тосхолго суруллар. Атын пууннарга кириэрэ: Денисовскай даабы, Нежданискай даабы уонна Инаглинскай даабы хайаны байытар кэмбинээттэр, Томтордообу ниобий сиртэн хостонор баайдаах сир бырайыактарын кыахтарыгар тахсыылара, Эльгатаабы чох комплексын тутуу, Жагайдаабы судверфь тутуута, Аллара Бэстээхтээби грузовой терминал тутуута уонна да аыттар. Толору испийиһи манна билсэххитин сөп: **Национальной стратегия тэкиһи.** Өлүөнэ муостата Старай Табага элиэннэтигэр тардыллан, Мэнэ Хагалас Хаптагайыгар тийэр. Транспортнай-логистическай ситим арыллар, манна хас да федеральнай даабы маршрут кириэр: тимир суол, уу уонна авиация, маы сэрэ «Бүдүү», «Өлүөнэ» уонна «Халыма» айан суоллара.

***

УЙУо. Унук Илин уокуругун эргийиэннээби (50,9%) итиэннэ олохтоох суолларын (55%) 2035 сылга нуормада эппиэттээр гына тутар туһунан Унук Илинн сайыннарыгы национальной бырагырааматыгар суруллубут. Бу туһунан ТАСС суруйар. *“Бырагыраама 1 265 нэһилиэннээх тууну айан суолунан хааччыыа, эргийиэннээби итиэннэ олохтоох суоллар ахсааннарын элбэтэн, 50,9% уонна 55%-нара нуормада эппиэттээрэн ситиһиэ»,* — диир докумонна суруллубут. 2024 сылга диэри 35 нэһилиэккэ 2,5 тыһ. км, 12 агломерацияда 4,6 тыһ. км суолу, алта суол учаастагы федеральнай бас билингэ биэрэр сорок турар. Маны таһынан, Унук Илиннэ эргийиэннээби авиахампааннаны тэрийэр итиэннэ сөмөлүөтүнэн көтүү 50%-нын субсидиялыр сороктар кирибиттэр. *«2025 сылтан: 10,1 тыһ. км нуормада эппиэттээрэн олохтоох айан суолун, 78 нэһилиэннээх пуун суолун тутуу, 33 аэропорт эбийиэктэрин санаардыы, 209 сөмөлүөт түһэр былаһаактатын чөлүгэр түһэри үлэлэр сабаланыхтара»,* диир бырагыраама суруллубут.

***

СӨ. Таатта улууһугар ойуур баһаардарын умулуннарыгы олохтоохтор сылдылар. Балабан ыйн 28 күнүгэр манна үс уот баарын туһунан СИА аа улуус баһылыга Михаил Соров иһитиннэрдэ. *«Билингитэ улууска үс баһаар баар. Кыйыга 40 киһи уокка сылдыар. Тыраахтырыннан сир халан, утары уот кыттылар. Биһиги оттузунан, аһынан көмөлөһүөт. Өрөспүүбүлүкэ көрүүчэйинэн итиэннэ көһө сылдыар уоту умулуннарааччынан көмөлөстө. Игидэй баһаарыгар 50 киһи үлэтир»,* — диир **Михаил Соров.** Улуус баһылыга иһитиннэригинэн, улууска 505 туонна от умайда. Тыһынгаттан тахса туонна оту өрүһүдүлэр. *«Тыл күүһэ бэрт буолан, дьон отун кыайан быһаабата. Улуус буддьүөтүттэн үп көрөн дьоммутугар көмөлөһүөхтүт. Маны таһынан Ил Дархантан көмө көрдөстүбүт. Киһи бырабыталыстыбага үбү булары соруудаабыт»,* — диир баһылык. Тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтэ иһитиннэригинэн, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 1900 туонна от уокка бильдыамыт. Министиэристибэ хоромньуну толуйууга үп көрдүүр. Министир э.т. **Татьяна Осипова** 7,6 мөл солкуобайы буддьүөккэ көрүүгэ сайаапка бирибит. Бу харчы хоромньу кээмэйиттэн көрөн улаатын сөп диир, тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтэ иһитиннэрэр.

СИА мыгырайаалларын.

Үөрэхтээһин

Сага усуллубуйаа көдүүстээх үлэни тэрийии

Балабан ыйн 29 күнүгэр Хонуу элиэннэтигэр үөрэхтэрилтэлэрин салайааччыларыгар “Сага усуллубуйаа үөрэхтэрилтэлэригэр көдүүстээх үлэни тэрийии” диир балабан ыйынаабы сүбэ-мунньах ыгытылына.

Манна Муома оройуонун оскуолаларын, уһуяаннарын, эбии үөрэхтээһин тэрилтэлэрин салайааччылара көрсөн аныгы кэмнэ үөрэх эйгэтигэр буолар уларыыылары, салайар үлэни тэрийии тула кизэн кэпсэтиини ыгытылар. Муома оройуонун ааа баһылыга **И.П. Павлов** үөрэхтэрилтэлэрин салайааччыларын балабан ыйынаабы сүбэ-мунньагынан итиитик-истинник эбэрдалээтэ. Үүнэр көлүөнэни үөрэтиигэ, итингэ бастын үлэлээх педагогтар правительственной наһарааданы туттулар, РФ, СР үөрэбин министрстволарыттан, оройуон дьаһалтатыттан бочуотунай грамотаны, махтал суругу ылылар.

Үөрэх управлениетын начальнига **Т.Д. Андреева** 2020 с буолбут уларыыылар үөрэхтээһиннэ сабыдыалларын, сага үөрэх дьылын сороктарын билиһиннэрдэ, Муома орто уонна начальнай оскуолаларын директордара **В.В. Тихонова, М.П. Михалева** үлэлэрин уопутун кэпсэтилэр.

Муома оройуонугар 18 сыл үөрэх управлениетын салайыт биһиги бары

(Бүтүүтэ. Иннин 1 стр. көр).

программатынан тутуу туһунан куоракка сылдыар тустаах тэрилтэлэри, министрстволары кытта кэпсэти барбыта. Мас матырыйаалынан 12 квартиралаах дьиэлэри тутууга ылсыахпыт, “Алмас” тэрилтэни кытта быһа барыллаан кэпсэти барбыта. Тутуллубут үстүү этээстээх уопсай дьиэлэри “Монтажник” тутуу тэрилтэ итээстэрдээх тутан, ону туораппакка, онно сууттаһа сылдыабыт, кинилэри кытта үлэ салгы тохтуур. Кэлэр тутууларга “Адгезия” хампааннаны кытта үлэлэһиэхпит. Көһөрүллэр дьиэлэртэн сорох олохтоохтор уу харчынан компенсация ылбыттара, сайаапкалар кириэр тураллар. Компенсацияны төлөөһүннэ оройуон өрөспүүбүлүкэбэ инники иһэр.

***

Салгыы **Иван Петрович** оперативнай штаб мунньагар Муома оройуона регионна дьан ыарыытыттан соботох “ыраас” хаалбытынан олох сымныр табыллыбатын кытаанахтык эттэ. Дьон мустар сиригэр, мааһыыннарга мааскалаах сылдыар булгуччулаах. Маасканы кэппэт дьон ыстырааптанахтарын сөп. Коронавирус ыарыгы хайдахтаах курдук удаһыннаах, обуруктаах ыарахан ыарыгытын билбит дьон манник ыарыгыны өстөөххө да баһарбаппыт дииллэрэ оруннаах. Онон ханна дааны сэрэтэр үлэни күүһүрдэр сорок турар. Дьан ыарыгыттан өрөспүүбүлүкэбэ ааыс тыһынгаттан ордук киһи ыарыда, 100 киһи суорума суолланналар. Биир үксүн 65 саастарыттан үөнэ дьоннон суох буоллулар. Онон саастаах дьон ыраахтан үлэлиллэр, эбэтэр уһун кэмнээх больничнайга бараллара ирдэнэр. Билигин оройуонна кэлэр дьонно хайаан да анаалыс туттаран кэлэллэригэр сүбэлибит, командировочнайдартан булгуччу

убаастыр салайааччыбыт В.А. Степанов төрөөбүтэ 80 сылыгар “Хайдах көдүүстээх салайааччы буолуохха: тэрилтэни ситиһилээхтик салайыы бастакы сороктара” диир бэсиздэни психологическай наука кандидата, Муома орто оскуолатын научнай-методическай үлэбэ директору солбуяааччы **И.П. Хабарова** ыгыта. Салгыы СР Ил Дархан дьаһалтатын иһинэн үлэлиир Менеджмент оскуолатын бүтэрбит үөрэхтэрилтэлэрин салайааччыларыгар диплом туттарылына.

Онтон Муомааа үөрэхтээһин түрүттэммитэ 90 сылыгар бэчээттэммит, буруолуу сылдыар “Развитие и становление системы образования в Момском районе” диир сага кинигэни презентациялааһын ыгытылына. Сүбэ-мунньах хаартыскаа түһүүнэн түмүктэннэ. Резолюция ылылына. (Сүбэ-мунньах туһунан сиһили кэлэр нүөмэргэ аабын).

Т. СЛЕПЦОВА.

Оройуон дьаһалтатыгар

ирдэнэр. Үлары туруоубуттан улууска 1009 киһи тас сиртэн кэлилэр, ол иһингэ 319 оҕо.

Иһитиннэригэр эбэн оройуон балыһытын кылаабынай бырааһа **Н.Г. Павлова** дьан ыарыгыгар бары өтүттэн үрдүк бэлэмнэни эрэсимигэр үлэ барарын эттэ. Өрөспүүбүлүкэбэ дьантан сага вакцина эмэ кэлбитэ биллэр. Биһиги анал программанан иһитиннэри бэлэмнибит. ИФА анаалыһыгар 200 киһи хабыллыбыта, ПЦР анаалыһын 89 киһи туттарбыта. Грипп ыарыгытын утары вакцина икки тыһыынчаттан тахса нэһилиэннээбэ бэрилиннэ. Оҕолорго 74 % бэрилиннэ, сорохтор ыалдыа сылдыаннар аккаастамыттара. Аптекада эмп-том саһааһа үс ыгы тийэр баар. Эбии сайаапка быһыыгынан кэлиэн сөп.

Улуустаагы үөрэбири управлениетын салайааччыта **Т.Д. Андреева:** Балабан ыйн 11 күнүттэн күн аайы оҕо тэрилтэлэригэр кытаанах бэрэбиэркэ барар, температураларын көрөллөр. Бары санитарнай ирдэбилгэ турар тэриллэринэн хааччылынылар. Уһуяаннарга хаһан баһарар сэрэппэккэ бэрэбиэркэлибит, отгон Муома начальнай, орто оскуолаларыгар бэрэбиэркэ саамай кытаанааа барар. Билигин собурууттан “Орленок” лаабыртан 13 оҕо кэлиэхтээх, куоракка санаторийга сынныанан кэлиэхтээхтэрэ, сорох төрөппүттэр сөбүлэспэккэлэр санаторийга тохтооботтор. Онон бу оҕолор анаалыс суох кэлиэхтэрин, оройуонна култалы үөскэтиэхтэрин сөп.

Түмүккэ, оперативнай штаб “Орленок”, “Океан” лаабырга барыахтаах оҕолор айаннарын тохтоотторго быһаарда. Бары ирдэбили тутуһуохха, бэйэ-бэйэни харыстаһааха.

“Муома оройуона” МТ пресс-сулууспата.

АЙСЕН НИКОЛАЕВ ААСПЫТ НЭДИЭЛЭБЭ ҮЛЭТИН СҮРҮН ТҮГЭННЭРЭ

Ил Дархан Айсен Николаев муниципальной тэрлиилэр социальнай-экономическай сайдылларын, мистэтигэр национальнай бырайыактар, стратегическай ыһаахтар уонна судаарыстыбаннай бырагыраамалар туолууларын хонтуруоллуур. Ол туһунан баһылыктары кытта сирэй кэпсэтэр үгэстээх. **Балажан ыйын 21 күнүгэр** Айсен Николаев «Жатай» куораттаабы уокурук баһылыга Евгения Исаевалыын көрүстэ. Евгения Исаева хаарбах дьиэттэн көһөрүү бырагырааматынан бөһүлөккэ 8 мэндимэннээх олодор дьиз тутууларын иһитиннэрдэ. Сыл бүтүртэ 10 хаарбах дьиз олохтоохторо сана квартираларга көһөн кириэхтэрэ. Маны сэргэ канализацияны ыраастыыр тутуулар тустарынан, нотариальнай уокурук, мировой судуйалар уаастактарын тэрийии, социальнай объектары туттарыы боппуруостарын дүүллэстилэр.

Бэнидизинньк күн Ил Дархан Өлүөнэ өрүскэ муоста тутулуутун бырайыагар үлэлээр Сэбиэт мунһабын ытта. Бырайыак докумуонун оноруу икки түһүмэхтээх. Балажан ыйыгар тутуу сирин-уотун бэлэмнээһин түмүктэнэн, ахсынньыга госэкспертиза көрүүтүгэр кириэхтээх. Бары ирдэнэр геодезическай, гидрометеорологическай, экологическай, транспортнай чинчийилэргэ үлэ барбыт. Сири-уоту былааннааһын, муоста тутулуутугар түбэхэр сир уаастактарын, Табажа таһыгар мунһуоллубут бөбү ыраастааһын боппуруостара быһаарыллаллар. Бырайыакка сүрүн кэпсэтиилэр аастылар. Улахан болгомто муостаны тутуу уаастагы бэлэмнииргэ туһайыллыахтаах.

Балажан ыйын 21 күнүгэр Ил Дархан Айсен Николаев уонна «Газпром» бырабыланын бэрэссэдээтэлэ Алексей Миллер 2021-2025 сс. Саха сирин гааһынан хааччылыы уонна гаастааһын бырагырааматыгар илии баттастылар. Бу кэскилээх үлэ чэрчитинэн кэлэр бизс сылга 21 нэһилиэннээх пуун күөх төлөһөнө холбонуоҕа. Айсен Николаев гааһы киллэрии бары ирдэбилэ туһунан хаачыстыбалаахтык уонна болдьоһор тардылларын ситиһиэхпит диэтэ. Итиэннэ «Газпром» салалтатыгар махтанна. Быйылгы судургуга суох сылга өрөспүүбүлүкэ бюджетын дохуоттаах чааһын толорууга компания өйбүлүн бэлиэтээтэ. Алексей Миллер «Газпром» гаастааһын бырагырааматын үбүлээһинин улаатыннан, 9 млрд солк. тахса сууманы көрбүтүн эттэ. Маны таһынан «Газпром» социальнай бырайыагынан чугастаабы сылларга 4 физкультурнай-чэбдигирдэр комплексы тутуоҕа.

Балажан ыйын 22 күнүгэр Ил Дархан Сунтаар улууһугар үлэлээтэ. Улуус киинигэр «Демография» национальнай бырайыагынан 240 мистэстээх сана уһууаан тутуу хаамыгытын көрдө. Пандемиянан тутуу барыгта болдьохтон хаалан иһэр, ол эрэри тутуулааччылар үлэлэрин түргэтээтэн, объекты сыл бүтүүтүгэр үлэбэ киллэрэр былааннаахтар. Өрөспүүбүлүкэ салайааччыта улуус дьаһалтатыгар эпидемиологическай быһыы-майгы туругар

суһал штаб мунһабын ытта. Бу күн дьоро түгэнинэн Сунтаар селиэннэтигэр С.А.Зверев-Кыыл Уолун аатынан Норуот айымньытын киинин таас дьэтигэр үөрүүлээх аһыллыта буолла. 350 мистэстээх баарабай тутуу Кыыл Уолун төрөөбүтэ 120 сылыгар «Арктик-Капитал» тэрлигэр генеральнай дириэктэрэ Матвей Евсеев өйөөһүнүнэн дьэндэйдэ. Норуот айымньытын киинэ сиздэрэй көстүүлээх, аныгы ирдэбилгэ толору эппиэттиир. Ил Дархан норуот айымньытын энтузиастарыгар, тутуулааччыларга махтанна. Өрөспүүбүлүкэ үрдүкү наҕараадатын, «Хотугу сулус» уордваны, Матвей Евсеевкэ туттарда.

Балажан ыйын 23 күнүгэр Айсен Николаев Владивостокка Россия Президенин Уһук Илин уокуругар боломуочуйалаах бэрэстэбиитэлэ Юрий Трутнев салайар уокурук губернатордарын Сэбиэтин мунһабын кытына. Экономика сайдыытын кииннэригэр социальнай объектары тутууга, тупсарыыга дойду премьер-министр Михаил Мишустин соруудаһын толорууну дүүллэстилэр. Маныаха анаан 2022 сылга диэри Саха сирингэр федеральнай бюджеттан 6,7 млрд. солк. үп, ол иһингэр 2020 сылга – 2,3 млрд. солк. көрүллүбүтэ. Үлэ былаан быһыытынан, болдьохтон хаалбакка, барар. Мунһааха Саха сирэ Магадан уобалаһын кытары экономика улаатыытын тэтиминэн Уһук Илин бастың региона буолара бэлиэтэнэ. Ону сэргэ Ил Дархан РФ Куттал суох буолуутун Сэбиэтин сэкирэтээрэ Николай Патрушев ыһыпыт мунһабын кытына. Манна ыксаллаах быһыы-майгы суоһааһынттан нэһилиэннэни көмүскүүр дьаһаллары дүүллэстилэр.

Балажан ыйын 25 күнүгэр СӨ олохтоох салайыныыга Сэбиэтин мунһабын Ил Дархан 2024 сылга диэри өрөспүүбүлүкэ сайдыытын стратегическай ыһаахтарын олоххо кириитин дүүллэстилэр. Айсен Николаев үлэ былаас бары таһымын, ол иһингэр оройуон, нэһилиэк дьаһалталарын түмэн, ситимнээхтик ытытылаахтаабын бэлиэтээтэ. Ыһаах көрдөрүүтэ улуустарга туолуутун сыаналыырга биир платформаны онорууну түмүктээн диэн соруйда. Маны тэнэ муниципальнай тэрлиилэр баһылыктара мистэтигэр санитарнай-эпидемиологическай ирдэбиллэри тутуһууну хонтуруоллааһын, итиэннэ дьон дьалабайыттан тахсар ойуур баһаардарын иһин эппиэтинэни сүгэллэрин туһунан чуолаан эттэ. Баһылыктарга ойуур баһаардарыгар буруйдаахтары булууну, нэһилиэннээбэ быһаарар-өйдөтөр үлэни күүһүрдэллэригэр соруудахтаата.

Бу күн Айсен Николаев «Пугало» киинэ айар бөлөһүн кытары көрүстэ. «Кинотавр» киинэ бэстибээлэ 31 сыл устата ытытылыбытын тухары саха киинэтэ манньк улахан ситиһилэнэ илигэ. Ил Дархан Дмитрий Давыдовка «СӨ искусствотын үтүөлээх деятелэ» үрдүк ааты туттарда. Валентина Романова, оператор Иван Семенов Ил Дархан Грамотатынан наҕараадаланннылар. Айсен Николаев устар бөлөххө 3 мөл. солк. сертификаты туттарда.

Эмиз бу күн Ил Дархан сана аһыллыбыт Юрий Гагарин аатынан киингэ «Тыгың Дархан» киинэ премьера иннинээби

көрдөрүүтүгэр сырытта.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннаһын күнүн көрсө Айсен Николаев Россия уонна өрөспүүбүлүкэ үрдүкү наҕараадаларын туттарда. Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыгылаахтара Петр Конкин, Ксенофонт Пшенников «Хотугу сулус» уордван кавалердара, Петр Яковлев «Саха Өрөспүүбүлүкэтин бочуоттаах гражданина» буоллулар. Ил Дархан 30 сыллаабыта 1990 сыл балажан ыйын 27 күнүгэр Михаил Николаев салайааччылаах Үрдүкү Сэбиэт СӨ суверенитетын туһунан Декларацияны ылыммытын санатта. «Бу сыллар тухары элбэх уларыыы буолла. Билигин Саха сирэ Уһук Илинни уокурукка экономика үүнүүтүнэн инники күөһүнэ сылдыар. Киһи хапытаалын сайыннарарга бары төрүөт баар», — диэн бэлиэтээтэ Ил Дархан.

Балажан ыйын 26 күнүгэр Таатта Баайаҕатыгар Туос Моҕол Ураһа үөрүүлээхтик арылынна. Бу өрөгөйдөөх түгэнинэн Айсен Николаев мустубут бар дьону эбэрдэлээтэ: «Былыргылыы ныманан оһоһуллубут дьыннээх Моҕол Ураһа ытык киһибит Борис Федорович Неустроев-Мандар Уус өр сылларга иитиэхтээн кэлбит ыра санаатынан, киһи сатабыллаах салалтатынан, мындыр толкуйунан, норуоту көбүлээн кытыннарбытынан тутулунна». Ил Дархан саха норуотун материалнай-духуобунай нэһилиэстибэтин сэргүтэр бүтүүн хамсааһынна өрөспүүбүлүкэ талба талааннаахтара кыттыспыттары, илиилэрин сылааһын инэрбиттэрин санатта. Тоҕус миэтэрэлээх былыргылыы оһоһуулаах Моҕол Ураһаны тигиһи уонна туруорууга 20 улуустан 300 киһи хас да сыл устата сыралаһан үлэлэспитин бэлиэтээтэ. Туос Моҕол Ураһа Мандар Уус 50 сыллаах айар үлэтин үтүө түмүгэ буолар. Айсен Николаев Борис Неустроевка Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бочуоттаах гражданинын үрдүк аатын туттарда. Баайаҕа сирингэр дьэндэйдит баарабай тутуу Саха сирингэр сомоҕолоһуу бэлиэтинэн буолар.

Балажан ыйын 27 күнүгэр Ил Дархан Саха сирин олохтоохторун Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннаһын күнүнэн эбэрдэлээтэ. «Быйыл Саха сирин судаарыстыбаннай суверенитетын туһунан Декларация ытытылыбыта 30 сылын бэлиэтиибит. Бу – биһиги Россия федеративнай судаарыстыбатын быстыбат сорбото буоларбыт бигэ бэлиэтэ. Биһиги баайыт, биһиги киэн туттуубут – үгүс көлүөнэ сыралаах үлэтин түмүгэ!

Эһиги хас биирдиигит дьон олоһун хаачыстыбатын төрдүттэн тупсарарга, өрөспүүбүлүкэ социальнай-экономическай сайдыытынан инники күөһүнэ тахсарыгар бэйэтин үлэтинэн сүңжэн кылааты киллэрэр. Сомоҕолоһуу, күүстээх санаа уонна дьулуурдаах буолуу төрөөбүт Сахабыт сирэ уонна дойдубут бүтүүн чэчири сайдарын туһугар хорсун сорукутары быһааран, бары ыарахаттары туоруурбутугар бигэ тирэх буолоуоҕа диэн эрэнэбин!» — диэн Айсен Николаев бар дьонугар туһаайан эттэ.

Улуу Кыайы 75 сылыгар

ҮЛЭТИН БИИЭХЭ САҒАЛААБЫТА...

Муоматтан сэриигэ ылбаттара. Онон собуруу үөрэнэ сылдьан уонна Дьокуускайга сатыы тийэн тылланан сэриигэ барыт эрэ дьон сэриигэ кыттыбыттар. Огтон бу дыкти дьылбалаах киһи туһунан элбэх киһи билбэтэ буолуо. Онооһор үөрэнээччитэ мин ийэм да манньк учууталаабын билбэт этэ.

Быйыл кыһын миигиттэн куораттан аймахтарым нөнүө Муомаҕа сэрии иннинэ кэлэн учууталаабыт Попов Гавриил Иванович хаартыскаларын көрдөттүлэр. Ону икки хаартысканы булан ыспытым. Хардатын ол киһи суруйбут кинигэтин бэлэхтээтилэр. Онон биэр дыкти дьылбалаах киһи олоһун устуоруйата арыллан табыста. Ону кылгастык биэр дойдулаахтарбар билиһиннэрбим.

Гавриил Иванович Попов 1919 сыллаахха олунньу 10 күнүгэр Чурапчы улуһун Аччабар нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1927 сылтан Чурапчы колхозтаах ыччатын 7 кылаастаах оскуоланын бүтэрбит. 1935-38 сылларга Чурапчыга учуутал техникумун бүтэрэн, алта ый устата атынан, табанан айаннаан Муома оройуонун киһинин сэттэ кылаастаах оскуоланыгар үлэтин саҕалыыр. Биһиги оройуоммут туһунан Попов Г.И. бэйэтин “Саллаат буолан төрөөбөтөбүм” кинигэтигэр манньк ахтар:

“Биһиги тийдэхпитинэ бу оройуонна биэр да орто үөрэхтээх учуутал суоҕа,

учууталлар бары даҕаны 4-5 кылаас үөрэхтээх этилэр. Ол иһин да буолуо, бары предметтэргэ оҕолор билиилэрэ олус намыһах этэ, оскуола материальной базата быстар куһаҕана. Хотону санатар уһун субурхай дьиэҕэ үөрэнэбит, үлэлиибит. Кылаас хосторо балтараа миэтэрэ холобурдаах үрдүктээх хаптаһын быыстаахтар. Уруок бириэмэтигэр оскуолаҕа киирдэххинэ, кылаастарга били хаптаһын быыстар үрдүлэринэн учууталлар төбөлөрө лэкээриннэхтэр, ким тугу санарара, хайдах үөрэтэрэ олоҕу иһиллэр.

Сотору сана оскуола дьиэтэ тутуллубута, онон иитэр-үөрэтэр государственнай төрүтүт быйытынан оскуола материальной базата тупсан барбыта. Оҕолор үгүстэрэ үөрэххэ, билиигэ баҕалаах, “ымсылаах”, умсугуйуулаах этилэр. Учууталлар бары да эдэр уолаттар этибит. Оҕолор ортолоругар ардыгар,

бэйэбит оҕо курдук буола түһэн, тэннэ лапталаан, былаах былдьаһан, волейболлаан барабыт.

Суол-иис ыараханынан, бу оскуоланы бүтэрбит оҕолор Дьокуускайга үөрэххэ бараллара үгүстэригэр кыаллыбат суол этэ. Ол иһин учууталлар программаны таһынан үгүс туһалаах билиини, дьобуру биэрдэрбит дьэн кыһанан үлэлиилэрэ”...

1941 сыл сайын аҕата өлөн, ийэтэ 4 оҕотунаан тулайыах хаалар. Сэрии саҕаланан убайдара, биэргэ үөрэммит доҕотторо, табаарыстара сэрии маннайгы күннэригэр армияҕа ынгырыллан баран сорохторо өлбүттэр, сорохторо ыарахан к баһыран төннүбүттэр. Эдэр уол манньк суруктары тутан долгуйар, иһигэр улаханньк айманар буолта.

1942 сыл олунньуга Гавриил Попов дьонун-сэргэтин көрсөн баран, фронтта барар кистэлэн санаатын толороору, наркомпростан турунун туран көрдөһөн, дойдутугар Чурапчыга анаптыта. Онон сэриигэ көрдөһөн туран бардын да диэччилэр бааллара... Муома сириттэн сэриигэ ылбаттара. Эдэр киһи сэрии уһаабата буолуо дии саныыра, онон Кыайы кэнниттэн тийээн бу киһи сэрииттэн куттанан хоту саһан сыһыт аатырыан баарбата...

Дойдугар тийээн учууталлы түһэн баран 1942 сыл балазан ыйыгар сэриигэ барар.

Гавриил Иванович хайдах сэрилэспитин ойуулааппын, арай наҕараадаларын эрэ туһунан этиэм: Киеви босхолоһон иһин Кыһыл Сулус уордьанынан, Арҕаа Украинаны босхолоуу кыргыһыларга, Днепр өрүһү туорааһынна Аҕа дойду сэриитин 2-с степеннээх уордьанынан, “Хорсунун иһин”, “Фашистскай Германияны кыайы иһин” мэтээллэринэн, “Аҕа дойду Улуу сэриитигэр килбиэннээх үлэтин иһин”, Берлиннээҕи кыргыһыга иккис Кыһыл Сулус уордьанынан наҕараадаламмыта, И.В.Сталинтан Махтал сурук ылбыта...

Сэрии кэнниттэн Г.И.Попов 35 сыл учууталынан үлэлээбитэ. 1959 с. СГУ-ну кэтэхтэн үөрэнэн бүтэрбитэ.

Кини үөрэнээччилэрин истэригэр үгүс өрөспүүбүлүкэҕэ биллэр дьон бааллар. Олортон чорботон мин илибин эпэрээссийэлээбит, үгүс сүбэни-аманы биэрбит үтүө киһи, үрдүкү категориялаах травматолог врач Василий Васильевич Божедоновы, Муоматааҕы үөрэнээччилэриттэн Слепцов (Бубякин) Дмитрий Софроновичи ааттатылым этэ. Гавриил Иванович ангардас бу икки үөрэнээччилэриттэн мин кини хайдахтаах Киһитин, Учууталын өйбөр онорон

көрөбүн.

Кырдыаҕас учуутал Макаров Семен Семенович бэйэтин Муомаҕа үлэлээбит учууталлар тустарынан бэлиэтээһиннэригэр: ...Попов Гавриил Иванович – 1940-1942 с.с. Хонуу т/с орто оскуоланыгар учуутал. Кэлин Чурапчы оройуонугар учууталаабыта. Билигин баарын-суоһун чуолкайдик истибэппин... дьэн 1982 сыллаахха суруйан хаалларбыт.

Салгыы бэйэм сабаҕалааһыммынан кини үөрэнээччилэригэр биһиги Муомабытттан Дмитрий Бубякинтан ураты манньк дьону ааттыам этэ: Черемкина Наталья Дмитриевна, Слепцова Анна Федоровна, Соркомов Гаврил Егорович II – сэрии кыттылааҕа, Слепцов Софрон

Софронович, Хабарова (Фазульянова) Анна Тимофеевна, Хабарова (Неустроева) Евдокия Дмитриевна, Хабарова Ульяна Иннокентьевна, Старкова Дарья Родионовна, Корякин Николай Иванович, Старков Дмитрий Егорович, Старков Прокопий Егорович, Аммосова Елена, Соркомова (Данилова) Александра Егоровна, Черов Егор Алексеевич, Черов Петр, Соркомова Анна Егоровна – мин ийэм, Ефимов Михаил Ильич, Старков Семен Егорович, Старкова Евдокия Егоровна, Хабарова Ксенофонт Дмитриевич, Ефимов Дмитрий Ильич, Старков Михаил Егорович, Старкова (Калугина) Елена Дмитриевна... Бу испиһэк ситэтэ суоҕа биллэр. Ол гынан баран бу оҕолортон өрөспүүбүлүкэҕэ, оройуонна биллэр үлэһит дьон үүнэн тахсыбыттар. Үксүбүт ийэлэрбит, аҕаларбыт, эбэлэрбит, эһэлэрбит...

Биэргэ үлэлээбит дьон, учууталлар: Калугин Герман Михайлович, Неустроев Афанасий Иннокентьевич, Седалищев Иосиф Ильич, Данилов Петр Гаврильевич, Собакин Егор Иванович, Барашков Николай Васильевич, Максимов Дмитрий Устинович, Сабарайкин Александр Тарасович, Степанов Георгий Михайлович, Никифоров Игнатий Семенович, Устинов Дмитрий Васильевич, Макаров Иван Николаевич уо.д.а.

Бу Улахан Учуутал Муомаҕа үлэтин туһунан кыракий суруйуубун Улуу Кыайы 75 сылыгар аныбын.

Сергей СОРКОМОВ.

Муома оройуонун кыраайы үөрэтэр музейа.

Хаартыскаҕа ололорлор: бастакы биллибэт оҕо, иккис пионерскай хаалтыстаах Соркомова Анна Егоровна – мин ийэм; үһүс биллибэт, төрдүс Соркомов Гаврил Егорович-II, кэлин сэримгэ тылланан туран баран кэлтэ.

Кэнилэригэр турар: Попов Гавриил Иванович – Муома сэттэ кылаастаах оскуоланын учуутала.

Сарсын – Сааһырбыттар күннэрэ**КИЭН ТУТТАР ЧУГАС ДЬОНУМ**

Эмиэ биир сайын ааһа охсон, өссө биир күһүн сэбирдэхтэрин тамнааттаан, айылба бараксан аны сааскыга диэри уһун утугар уутугар бэлэмнэнэн иһийэн турар кэмэ. Тула барыта чуумпу, холку. Тэлэбинһэргэ куруук холбонон турар “НВК”-ба “Саһа күн” биэри сабаланна. Икки сааһырбыт дьон утарыта көрсөн олорон хойуу үүттээх итии чэйдэрин сыпсырыһан иһэллэр. Дөрүн-дөрүн түннүгү көрөн ынахтара Күннэй кэлэрин кэтиллэр. Отур-ботур “дьиэ таһынаабыны, бэбэһээ кэниэ ким-туох сонуннаабын” үллэстэллэр. Ити мин сааһастаах абаһам сарсырдалара...

Үйэ анарыттан ордук бииргэ олорубут, тэннэ кырдыбыт кийгин кытта күннэтэ саһа күнү үөрэ көрсөрүн, атах тэпсэн олорон тэннэ чэй иһэрин бэйэтэ туһунан дьол буолуо эбээт. Сааһыран олорон үлэ бөбөтүн үллээбит, үгүһү көрбүт, бииргэ атаарбыт күндү-кэрэ кэмнэрин ахтыһаллар, оҕолорун, сиэннэрин кэскиллэрин түстэһэн олобу кытта тэннэ хаамсаллар. Бэйэ-бэйэлэрин “эмээхсэн, оҕонньоор” диэн ыгырсаллара да ордук иһирэхтик иһиллэргэ дылы.

Саһаһым Агафья Семеновна Троева Дьокуускайдаагы медучилище фельдшер үөрэтин бүтэрэн ананан кэлиэбиттэн Буор Сыһыга олохсуйбута 56 сыл буолла. Оҕо эрдэбиттэн талаһан туран баһарбыт үөрэбэр – эмчит идэтигэр дьаныһан туран үөрэммитэ. Эдэр эмчти дьылбаты ыраах сытар Муомаба ыйан ыппыта. Саһа кэлбит сырдык сээрэлээх, сиртэн-буортан тэйбиттии ыраас-чэнчис, муодунай бүрүчүөскэлээх биэлсэр кыһы тыа дьоно сонургуу көрбүттэрэ. Кыыс кэлээт да, үлэ үөһүгэр оройунан түспүтэ. Оччотооҕу кэми бу курдук ахтар: “Суһал ынырыларга техника суох буолан аты мэнгэстэн барарбыт. Хаста даһаны аттан ыраахтаран турардаахпын. Биирдэ Тойон Уйалаахха бара сылдьан ыныырга астаран олус да уһуннук айаннаабыппытын өйдүүбүн. Эдэрбэр тэптэрэн соччо кыһаллыбат этим. Саамай долгуйарым – дыахтары төрөтүү этэ. Эн сөпкө дуу, сыһа дуу туттуугуттан, билиигиттэн бүтүн икки киһи олобо тутулуктаабын өйдүүгүн. Ол эпизитини толору өйдөөн дыахтар этэннэ быһанарыгар кыһаллабын. Хата тыа дыахталлара үлэбэ эриллибит, куруук хамнана сылдьар буолан кылбардык оҕолонолоро. Победаҕа икки кыыс мин ааппынан Агаша диэн ааттаммытара”.

Эдэр үлэһит сыһа уопутуран, билиитин-көрүүтүн ханатан, уустук идэтигэр харса суохтук ылсан испитэ. Үлэһи кэлбит учуутал кыргыттары кытта бодоруһан, киинэбэ-таансыга сылдьар буолбута. Бөһүөлэктэ үчүгэй иитиллэхтэринэн, бэрээдэктэхтэринэн биллэр Өлөөнө уолаттарыттан биирдэстэрэ, соторутаабыта аармыйаттан кэлбит Сэбиэт сэкирэтээрэ уол Василий Старостинныын эдэрдэр үнкүүгэ

билсипиттэрэ. Сүрэхтэринэн сөбүлэһэн, харахтарынан хайбаһан ыал буолан, угуусубуу икки уол оҕоломмуттара. “Эдэр киһи үөрэниэн наада” диэн санааттан Баһылай СГУ тыа хаһаайыстыбатын факультетыгар күнүскү салааҕа үөрэххэ кирибитэ. Кэргэнин өйөөн, Агаша төрөөбүт дойдутугар Уус-Алданна “куораттан чугас” диэн икки оҕотун көтөхпүтүнэн онно көспүттэрэ. Икки кыра оҕону кырдыаҕас ийэтигэр хаалларан, биэлсэр түбүктээх үлэтинэн түүннэри-күнүстэри суһал ынырыга сылдьара туһугар хорсун быһыы этэ. Биирдэ да “сылайдым, ыраахан” диэбэтэбэ. Устудьун доҕоро өрөбүллэргэ, уһун сыннаһаннарыгар дьобуус валеткаҕа оҕолоругар кэһии уктан

Өнөргө кэлэрэ күүтүүлээх да кэмнэр этилэр. 1972 сыллаахха кыыстара Туонһуска төрөөбүтэ. Биэс сыл түргэн үлүгэрдик ааһа охсон, Василий Васильевич учуонай-зоотехник дипломун туһунан төрөөбүт оройуонугар Собоолоох нэһилиэгэр ананан төттөрү Муомаба көспүттэрэ.

Оччотооҕу сэбискэй кэмнэ дьон бары даһаны күүрээһиннээх үлэнэн олорубуттара. Тустаах үлэлэрин таһынан общественнай үлэнэн дыарыктаналлара. Ону таһынан, араас субуотуньуктар, фестиваллар, уус-уран көрүүлэр. Туохтан да туора турбаттара. Дьоллоох, эйэлээх олох, күүстээх үлэ... Старостиннар ол кэмнэри наһаа истинник, сирэйдэрэ сырдаан ахталлар. 80-ус сыллар сабаланыылара Баһылай дойдутугар Буор Сыһыга көһөллөр. Дьиэ-уот туттан кириллэр. Агафья Семеновна олохтоох ФАП-ка фельдшердиир. Дьону быһыһыр-өрүһүйэр аналлаах киһи тус бэйэтин олобор, доруобуйатыгар даһаны кутталлаах түгэннэргэ түбэһэн ылбыттаах. Биир сайынны күн арыгы иһэн баран, кэрээниттэн тахсыбыт А. дьонно сааламмытын туһунан иһитиннэри кирибитэ. Агафья Семеновна төһө да куттаннар, киһини быһыһы ол дьибэ тийбитэ. Өлөрүөхсүт өссө да иитиллээх саатын тутан олороро. Киһи тыыныгар турбут киһи сирэйин-хараһын утары көрөр дьулаан этэ: Үрүн халааттаах эмчит кирибитигэр А. “Мин эйиэхэ туох даһаны куһаһаны оноруом суоҕа”, – диэбитэ. Көрүдүөргэ биир киһи өлө сытара. Хоско К. атаһа таптаран бааһыран хаана бара сытара. Агафья маннайгы суһал көмөнү онорон, санрейс ыныртаран ырыһабы Хонууга ыппыта.

Агафья Семеновна кэнники “Күнчээн” уһууаанга үллээбитэ. Онон нэһилиэк дьоно кыратыттан улаханыгар тийэ бары кини кыһамныһаах илиитин иһинэн аасыттарта. Бу биэс уонтан таһа сыл устатын тухары үөһэ ахтыллыбыт быһылааннарга курдук экстремальнай

түгэннэргэ түбэһитэлээн үгүс киһини быһаатаҕа, өрүһүйдэбэ, эмтээтэбэ. Түүнү түүн диэбэктэ, түүннэри-күнүстэри (бөһүөлэктэ соҕотох биэлсэр – В.С.) туох баһарар түмүктээх буолуон сөп суһал ынырыларга бэйэтин, оҕолорун туһунан умнан туран бэринилээхтик, үтө суобастаахтык үллээбит эмчит сатаатар “Доруобуйа харыстабылын туйгуна” бэлиэтэ суоҕа хайдах

эрэ өйдөмөт...

Старостиннар оҕолорун бэйэлэрин холобурдарынан иитэн, оҕолор бэрээдэктээх, үлэһит, үөрэхтэригэр ураты кыһамныһаах буолан үһүн туйгуннук үөрэммиттэрэ. Улахан уол Вячеслав Ригатаагы авиационнай институту ситиһилээхтик бүтэрэн, кэргэнин дойдутугар Нарьян-Марга олохсуйбута. Өссө Ригаҕа үөрэнэр эрдэбинэ “Установка для диагностики обмоток якоря авиационной электрической машины” көмүскээн патент ылбыта. Тхэквондо курдук илинни бойобуой искусство уустук көрүнэр хара кур хаһаайына этэ. Бэйэтин лаппа кыанар, уһулуччу өйдөөх, эргичи сайдыһаах, элбэҕи эрэннэрэр эдэр киһи кылгас чаһылхай олобу олорубута. Баара буоллар, дойдутун, дьонун туһугар төһөлөөбү оноруо, айыа-гутуо этэй. Таптыыр оҕотун оһолго сүтэрбит аһыта-абата сырһан баас буолан ийэ сүрээһин хаанынан ытаппыта. Вячеслав кэргэнэ Ольга Валентиновна Старостина билигин Федерация Сэбиэтин чилиэнэ, биллэр политик. Уоллара Виктор Москваҕа олобор, үлэһит.

Иккис уол Владислав Васильевич – «Аэропорты Севера» тэрилтэбэ сертификация сулууспаһын начальнига, өр сыллаах үлэтэ сыаналанан «Ветеран авиации Якутии» бэлиэлээх.

Кыыстара Антонина Васильевна Н.А. Брызгалов аатынан Индибир орто оскуолатыгар нуучча тылын уонна литературатын учууталынан үллээбитэ отучча сыл буолла. СӨ Үөрэҕириитин туйгуна, оройуонна бастын үллээх

(Бүтүүтүн 7 стр. көр).

Патриотизм сылыгар**Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат**

Төбүлэх. Улуу Кыайыы 75 уонна патриотизм сылларынан, Өрөспүүбүлүкэ судаарыстыбаннаһын күнүгэр олохтоох дьаһалта (Г.П. Соркомов), нэһилиэк депутаттарын Сэбиэтин (председатель Т.И. Кириллина), эр дьон түмсүүтүн (сал. Ю.А. Слепцов) көбүлээһиннэринэн төрөөбүт нэһилиэкпититтэн Ийэ дойдуларын көмүскүү тылланан барбыт үс чулуу дьоммут сырдык ааттарын кэриэстээн аастыбыт. Ол курдук Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаахтара **Соркомов Константин Федотович, Соркомов Гаврил Егорович-II, Старков Петр Егорович-Саха уола** төрөөбүт-үөскээбит, оҕо саастара ааспыт түүлбэлэригэр Эбэҕэ, Ингээлигэ уонна Бадарааннаахха бэлиэ суруктар турдулар. Бу түүлбэлэр билигин да бэйэлэрин уолаттарын өйдүү-саныы, атахтарын суолларын илдэ сыттаһтара. Бу

биһиги ытык дьоммутун кэриэстээн, үйэтитэн, кэлэр көлүөнэ өйдүү-саныы сырыттын дьэн сэмэй кылааппыт буолар.

Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат!

Л. СТРУЧКОВА.

28 сентября – Всемирный день борьбы против бешенства**Бешенство – смертельное заболевание, которое можно предупредить**

Бешенство – инфекционное заболевание с преимущественным поражением центральной нервной системы, сопровождающееся судорогами, спазмами глоточной и дыхательной мускулатуры, водобоязнью, параличами. Смерть наступает от остановки дыхания и сердечнососудистой деятельности.

Бешенством чаще болеют дикие животные – волки, лисицы, еноты, барсуки, домашние – собаки, кошки, сельскохозяйственные – лошади, крупный рогатый скот. От них при укусе, ослонении заражаются домашние животные и люди.

Возбудитель бешенства – специфический вирус, содержащийся в слюне больного животного. При укусе вместе со слюной вирус попадает в рану. Очень опасно попадание слюны больного животного на слизистые оболочки глаз, рта, носа, а также на кожу, где могут быть невидимые простым глазом повреждения.

Среди людей заболевания бешенством распространяют обычно домашние и бродячие собаки и кошки. Домашние животные могут заражаться друг от друга и от диких животных.

За последние годы самым частым источником бешенства в дикой природе в Европе, у нас в Беларуси стали лисы, в ряде стран Латинской Америки – летучие мыши.

Признаки бешенства у животных

Они очень разнообразны. Наиболее характерные – слюноотделение, водобоязнь, агрессивность, паралич, но иногда они могут отсутствовать.

У собак и кошек бешенство протекает в двух формах: буйной и тихой.

Больное буйной формой животное становится агрессивным, прячется по углам, часто меняет место обитания, убегает из дома, грызет несъедобные предметы. Голос сипнет или совсем пропадает. Собака становится раздражительной, отказывается от пищи и воды, не откликается на зов, не слушается хозяина. У нее отвисает хвост и нижняя челюсть, обильно выделяется слюна, появляется шаткость походки. Животное

способно молча, без лая наброситься на встречных и укусить их.

Наиболее опасна другая форма бешенства – тихая. Основные признаки болезни могут быть выражены слабо. Ее поздно распознают и не принимают мер предосторожности.

Заражение человека может произойти:

- При укусе больным животным, оцарапывании, ослонении кожных покровов, особенно при наличии на них ссадин, царапин, а также при попадании слюны бешеного животного на слизистую оболочку глаз, полости рта, носа.

- Заразиться бешенством можно и от внешне здорового животного, так как в ряде случаев бешенство у животных может протекать в бессимптомной форме (у собак первые признаки заболевания проявляются через 3-6 недель после заражения).

При всех подобных контактах с животными необходимо:

- Промыть рану, ссадину, царапину большим количеством проточной воды с мылом.

- Обработать края раны йодной настойкой.

- Наложить стерильную повязку.

- Незамедлительно обратиться в медицинское учреждение.

Меры профилактики и защиты от бешенства:

- Строго соблюдать правила содержания собак, кошек и других животных, ежегодно делать им прививки против бешенства.

- Избегать контактов с дикими и бездомными домашними животными; разъяснять это детям во избежание заражения не только бешенством, но и другими опасными заболеваниями.

- Проявлять настороженность в случае необычного поведения животного или без причины агрессивного поведения любого домашнего животного.

- При обнаружении трупов животных, не трогать их, не снимать шкурку, а в обязательном порядке сообщить в

ветеринарную службу.

- Не следует убивать домашнее животное, покусавшее или оцарапавшее человека, за ним должно быть установлено 10-дневное наблюдение.

- В случае укуса какого-либо животного – немедленно обратиться к врачу в поликлинику по месту жительства.

Бешенство – абсолютно смертельное заболевание, которое можно предупредить. До конца 19 века никакие средства не спасали людей и животных. Каждый заразившийся был обречен. Только в 1885 году французский ученый Луи Пастер создал вакцину против бешенства. Его первый пациент – девятилетний мальчик, искусанный бешеной собакой был спасен от неминуемой гибели. В настоящее время на вооружении у медицинских работников имеются достаточно эффективные лекарственные средства (вакцина и иммуноглобулин), однако они гарантируют защиту от заболевания бешенством только при своевременном обращении за медицинской помощью.

Прививки от бешенства остаются пока единственным средством, предотвращающим это грозное заболевание. Курс прививок составляет всего пять - шесть инъекций и предполагает их своевременное проведение в соответствии с назначением врача по определенной схеме. Ни в коем случае недопустимы самовольные перерывы в проведении вакцинации, прекращение или сокращение курса, иначе прививки будут неэффективны.

Следует помнить: чем раньше начата иммунизация против бешенства, тем вероятнее благополучный исход в сложившейся ситуации. Отказываться от назначенного лечения и самовольно прерывать его не следует, это может привести к трагическим последствиям.

ПОМНИТЕ! Ваше здоровье в ваших руках! Заботьтесь о нем!

Кабинет профилактики районной поликлиники.

Эцэрдэлибит!

Күндүтүк саныыр, аҕабытын солбуйбут күндү убайбытын, таайбытын **УВАРОВСКОЙ Павел Афанасьевичи** күн сириң көрбүт 60 сааскын туолар үөрүүлээх күнгүнэн ис сүрэхпиттэн итиитик-истинник эбэрдэлибит!

Эн биһиэхэ кыһамныын, тапталын иһин улахан махталбытын тириэрдэбит. Эйэбэс майгын, сылаас сыйһанын

биһиэхэ үтүө холобур буолар.

Күндү киһибитигэр чиргэл тиит курдук кытаанах доруобуйаны, уһун дьоллоох ологу баҕарабыт.

Эбэрдэни кытта биһиргэ төрөөбүт балтыларын Оксана, Ольга, Маша, Катя, Шура, быраатын Гоша, кинилэр дьиэ кэргэтэрэ, оболоро, сиэннэрэ.

Уголок здоровья

Памятка для родителей по вопросам социально-психологического тестирования обучающихся МБОУ «Момская средняя общеобразовательная школа»

Уважаемые родители! Вы, безусловно, — самые близкие и значимые для ребенка люди. Вы стремитесь быть успешными родителями. Вы испытываете тревогу и беспокойство за будущее и настоящее своего ребенка. Это здоровые эмоции, они заставляют действовать, своевременно прояснять то, что вас беспокоит. Здоровье ребенка — самое большое счастье для родителей. Но, к сожалению, все больше и больше подростков начинают употреблять табак, алкоголь и наркотики. Сегодня вашему ребенку могут предложить наркотические и психоактивные вещества в сети Интернет, во дворе и в других местах. По всей республике до 60 % школьников сообщают, что подвергаются давлению со стороны сверстников, побуждающих их принимать сильнодействующие вещества.

Родителям, как правило, бывает сложно обнаружить ранний опыт употребления психоактивных веществ ребенком, пока употребление еще не переросло в необратимую стадию — болезнь, пока не сформировалась зависимость. И поэтому, в помощь вам, в нашей школе с **5 октября по 1 ноября** проводится социально-психологическое тестирование. Это тестирование носит, прежде всего, профилактический характер, и призвано удержать подростков и молодежь от «экспериментов» с психоактивными веществами, от так называемой «первой пробы» и дальнейшего приобщения к потреблению. Тестирование не выявляет конкретных подростков, употребляющих

ПАВ. Оно не предполагает постановки какого-либо диагноза вашему ребенку. Задача тестирования — выявить у детей личностные (поведенческие, психологические) особенности и организовать своевременную помощь, но только при наличии согласия родителя (законного представителя).

Тестирование является необходимой мерой социального контроля и предупреждения распространения наркомании в подростковой и молодежной среде. Социально-психологическое тестирование обучающихся на предмет потребления наркотиков позволяет определить обезличенное количество детей «группы риска», давших положительные ответы или указавших на те или иные проблемы, способствующие вовлечению в наркопотребление. Полученные результаты носят прогностический, вероятностный характер. В обобщенном виде они будут использованы при планировании профилактической работы как в образовательной организации, где учится ребенок, так и в области в целом. Обращаем внимание на то, что социально-психологическое тестирование является добровольным и анонимным:

1) в тестировании принимают участие дети с 13 лет и старше. Дети в возрасте 15 лет и старше сами могут давать письменное информированное согласие. Если ребенку нет 15 лет, он участвует в тестировании исключительно при наличии письменного информированного согласия одного из

родителей (законных представителей);

2) конфиденциальность при проведении тестирования и хранения информированных согласий и заполненных тестов (опросников, анкет) обеспечивает администрация школы.

Уважаемые родители! Мы просим вас включиться в работу по ранней профилактике вовлечения подростков в употребление наркотиков. Для этого необходимо дать согласие на участие вашего ребенка в тестировании.

Нужно ли тестирование вашей семье?

ДА — если вы понимаете значимость проблемы и необходимость активных действий по предотвращению вовлечения наших детей в наркопотребление.

Вы можете сами проявить инициативу — предложите ребенку участвовать в программе социально-психологического тестирования.

Будьте активны — любая профилактика в интересах наших детей!

Помните: проблему легче предотвратить, чем справиться с ней!

Сделайте выбор в пользу своего ребенка!!! Если у Вас остались или возникнут вопросы по проведению тестирования, можете обратиться к педагогу-психологу, социальному педагогу, а также позвонить по телефонам 8(41150)2-13-40, 89991735731 и получить подробную консультацию специалистов.

А.В. ГОЛИКОВА,
педагог-психолог.

(Бүтүүтэ. Иннин 3 стр. көр).

учуутал быһытынан биллэр.

Сиэннэр бары үөрэхтэнэн, идэ ылан, олоххо миэстэлэрин булуан эрэллэр. Эбэлээх эһээ сылаас тапталлара, үтүөбэ такайыылара, муударай сүбэлэрэ онуоха төһүү күүс буолаллар.

Агафья Семеновналаах Василий Васильевич билигин да үлэттэн илиилэрин араарбаттар. Сүөһү-ас туталлар, үрүн илгэни үрүлүтэ сүүрдэн сиэннэрин, чугас дьоннорун үрүн аһынан хааччыйаллар. Василий Васильевич учуонай-зоотехник буолан сүөһүгэ ураты сыйһаннаах, кыһамнылаах. Сүөһүлэрэ төрөлкөйдөрө, түүлэрэ-өһнөрө ырааһа!

Сарсын – Сааһырбыттар күннэрэ

КИЭН ТУТТАР ЧУГАС ДЬОНУМ

Кырдыаҕастар сайын аайы былырыынна диэри Кураанах диэн сайылыкка баран сайылыылара. Күһүн сүөһүлэрэ төлөһүйэн, уойан, бэйэлэрэ да сайылык көй салгынын тыһанан, чэбдигирэн кыстыкка кирири саҕана кэллэллэрэ. Быыл сайын сир-дойду уокка былдьанан, ол кыаллыбата. Аҕаһа эдэр эрдэбиттэн уран тарбахтаах истэһиннэн, унтууга тийэ тигэр. Кэнники алмазнай мозаика диэни

биһирээн онон үлүһүйэр. Дьэ, ити курдук бүгүн олоһолор сааһырдыбыт диэн суулунан кэбиспэккэ баай ис хоһоонноох олохтоох, билигин да үлэттэн илиилэрин араарбакка саҕа күнү үөрэ көрсөр Старостиннар. Күндү дьоммут, оҕолоргут, сиэннэргит тапталларыгар куустаран, чэгиэн-чэбдик сылдьан үйэбит уһаатын. Эһиги биһиги аттыбытыгар бааргыт наһаа үчүгэй!

Валентина СТАРОСТИНА.

В законе

Прокуратурой признано законным возбуждение уголовного дела в отношении главы одного из муниципальных образований Момского района

Прокуратурой Момского района признано законным и обоснованным постановлением руководителя СУ СК РФ по Республике Саха (Якутия) о возбуждении уголовного дела в отношении главы одного из муниципальных образований Момского района.

Установлено, что глава наслега, желая улучшить свое материальное положение, используя служебное положение, действуя умышленно, с корыстной целью,

за счет вверенных ему бюджетных средств муниципального образования провел ремонт личного склада. В результате указанных его действий бюджету муниципального образования причинен ущерб в крупном размере на сумму свыше 400 тыс. руб.

Уголовное дело возбуждено по признакам состава преступления, предусмотренного частью 3 статьи 160 УК РФ (присвоение, то есть хищение чужого имущества, вверенного

виновному, совершенные лицом с использованием своего служебного положения, в крупном размере).

Санкция части 3 статьи 160 УК РФ предусматривает наказание в виде лишения свободы на срок до 6 лет.

Ход и результаты расследования уголовного дела взяты прокуратурой района на контроль.

Н.И. СИВЦЕВ,
прокурор района советник юстиции.

ИЗВЕЩЕНИЕ

В соответствии со ст. 39.11 Земельного кодекса РФ Муниципальное образование «Момский район», информирует о возможном предоставлении в аренду следующих земельных участков:

Земельный участок из земель населенных пунктов, с разрешенным использованием: для индивидуального жилищного строительства, находящийся по адресу: Республика Саха (Якутия), Момский район, с. Хонуу, ул. Советская, кадастровый №14:17:020001:2649, общей площадью 427 кв.

В течении 30 дней со дня публикации заинтересованные граждане вправе обратиться с заявлением о намерении участвовать в аукционе по продаже права на заключение договора аренды земельного участка.

Заявления подаются по адресу: Республика Саха (Якутия), Момский район, с. Хонуу, ул. Молодежная, д. 39, кабинет 6.

В заявлении необходимо указать: фамилию, имя, отчество, место жительства заявителя и реквизиты документа, удостоверяющего личность заявителя.

Дата окончания приема заявок 1 месяц с момента публикации настоящего извещения.

Получить более подробную информацию можно по адресу: Республика Саха (Якутия), Момский район, с. Хонуу, ул. Молодежная, д. 39, кабинет 6. с 9-00 до 18-00, перерыв с 12-30 до 14-00.

И.П. ПАВЛОВ,
глава МО «Момский район» РС(Я).

ПРОГНОЗ ПОГОДЫ

село Хонуу

	Среда 30 сентября	Четверг 1 октября	Пятница 2 октября	Суббота 3 октября
Дневная температура	+12	+10	+11	+7
Ночная температура	-3	-1	-1	-4
Давление	747 мм	744 мм	743 мм	745 мм
Ветер	1 м/с (ЮВ)	1 м/с (ЮВ)	3 м/с (ЮВ)	1 м/с (ЮВ)
Облачность				
Осадки				

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Продается 2-х комнатная благоустроенная квартира, теплая в мкр. Спортивный. Обращаться по тел.: 89143053353.

**ИНДИГИР
УОТТАРА**

Хаһыакка сурутун!

2020 сыл иккис агарыгар

**Тэрилтэлэргэ – 1320 солк.
Бирдириллэн дьонго – 660 солк.**

Күндүтүк саныр бир дойдулаахтарбытыгар Буртахова Раиса Ильинична, кини оҕолоругар, чугас аймахтарыгар таптыыр уола, убайдара, бырааттара, кийиитигэр Айталига Валентиновна, оҕолоругар күндү кэргэнэ, аҕалара

СЛЕПЦОВ Иннокентий Алексеевич
эдр сааһыгар соһумардык олохтон барбытынан дирин кутурҕаммытын тирирдэбит.

Майаттан Яковлевтар
дьэ кэргэнэрэ.

Күндү биригэ үлэлэбит дьүөгэбитигэр Айталига Валентиновна, кини оҕолоругар, аймахтарыгар таптыыр кэргэнэ аҕалара, уоллара, убайдара

СЛЕПЦОВ Иннокентий Алексеевич
ыар дьылба ытарчалы ылан биһиги кэккэбиттэн олохтон соһумардык туораабытынан дирин кутурҕаммытын тирирдэбит.

Кини эйбэс майгытын, амарах дууһатын өйдүү-саныы сылдыахпыт.

**Коллегалара Баишева Н.М.,
Керемисова И.Г., Слепцова В.М.,
Дягилева А.Н., Новгородова Л.И.**

Тэрийээччи: СӨ
Бырабытталыстыбата,
"Сахабэчээт" СӨ Судаарыс-
тыбаннай автономнай тэрилтэтэ.
Таһаараччы: "Сахабэчээт" СӨ
Судаарыстыбаннай автономнай
тэрилтэтэ.

677000, Дьокуускай к.
Орджоникидзе уул., 31 №-рэ, 124 каб.,
тел./факс: 8(4112)343917.
e-mail: sakhapechat@mail.ru
Генеральнай дириэктэр
Н. М. Стручкова.

Сибээс эйгэтин информационнай
технология уонна маассабай
коммуникация надерун
федеральной структуратын Саха
сиринээби бырабыланынатын
20.06.2019 с. бэриллибит
сидиэтэлиститэтин
ПИ № ТУ 14-00520

Кылаабынай редактор
М. П. СТАРКОВА.

Хаһыат нэдиэлэү иккитэ тахсар.
Редакция кирибит суруктар
төнүбэттэр.

Матырыйаалга ахтыллар чакчылар иһин
эпизитинэни сурук ааптара сүгэр.
Ааптар суругар этиллэр санаа
хаһыат тутуһар хайысхатыттан
атын буолуон сөп.
Быллэриилэр, рекламалар
ис хоһоонноругар эпизитинэни
тустаах кини сүгэр.
® Реклама быһытынан бэчээттэнэр.

Хаһыат 78 №-гэр 16 ч. илин баттанна,
17 ч. график быһытынан бэчээкэ бэрилиннэ.
Компьютернай талыта, верстка оройуонаабы
«Индибир уоттара» хаһыат редакционнай-
полиграфической комплекска оһоһулан
бэчээттэннэ.
Редакция, типография, таһаараччы аадырыһа:
Муома улууһа, Хонуу сэл., кап. Елкин уул. 4 №-рэ.
Кээмэйэ 1 усул. бэч. л. Тиража 360.
Сыаната дуоһабыр быһытынан.
Телефоннара: 8(41150)2-10-21.
Электроннай почта: indigir-uottara@yandex.ru